

לעשרה

דברי אגדה
הלכה למעשה

מעובד מתוך כתביו של האו"ן
רבי דוד גולדשטוף שליט"א

גליון כג

אהדי מות-קדושים
תשפ"ז

עבודת השבת
עילאה

בריאת האדם ביום השישי [ד]

ביאור הדברים, כי בשם 'האדם' הראשון - על שם האדמה, נקראים אף הגויים, שהרי גם הם באו מהאדמה, וזהו שכתב רבינו תם (תוס' ב"ק לה:): ש'האדם' הם קרויים, והיינו בה"א הידיעה לשייכם לאדם הראשון, והיא הבריאה הראשונה שבזה כולם שוים.

אבל כלפי הבריאה השניה של האדם הדומה לעליונים, נאמר בגמרא (ב"מ קיד:): שאין הגויים קרויים אדם. כי להם אין את בחינת 'אדמה לעליון', כי חיבור איש ואשה מישראל מביא שכינה לעולם (סוטה יז.), וכיוצא בזה הילדים שיוולדים לעבודת ה', מרבים שכינה בעולם. אבל אומות העולם אין חיבורם משרה שכינה בעולם, והבנים שיוולדים המה לגיהנם (ברכות י.). ונמצא ששני הדברים שבהם האדם דומה לעליונים קיימים רק בישראל ולא באומות העולם.

[ד] והנה כתב רבינו בחיי ש'נזדווגה לו בשעה השביעית, שכנגד יום שביעי שהוא שבת, שישראל בן זוגה, נזדווגה לו חוה למטה. ביאור הדברים, כי מספר 'שבע' מיוחד להשלמה. כי לכל נברא ישנם שש צדדים, ארבע רוחות, ולמעלה ולמטה, והשביעי הוא הנברא עצמו שהוא הנקודה האמצעית המוקפת בכולם ומחברת בין כולם, כי ממנה יוצאים השבעה ואליה הם חוזרים להשפיע עליה. וזהו שכתב המהר"ל (דרך החיים פ"ו מ"י) שמספר שבע מורה על החיבור והאחדות. ועל כן יום השביעי וישראל משלימים זה לזה, ובשעה השביעית השלים האדם עצמו על ידי אשתו.

נמצא שבשעה השביעית של יום השישי על האדם להכיר בשלימותו באה על ידי חיבורו למשלים אותו. ועל כן הנשוי לאשה - ישתדל מאותה שעה להתנהג עמה בשלימות והשלמה. וכל אדם יכין עצמו להיות מתחבר בחיבור גמור עם יום השבת שהיא בת זוגו של כל יהודי. ובחיבורו עימה ישלים עצמו, וכן יעמיד תולדות ממנה, היא הנשמה יתירה השורה על האדם בשבת.

במאמרים הקודמים נתבאר עניינם של שש השעות הראשונות של יום השישי. הראשונה בה נצבר עפרו של האדם. השנייה שעשאו גולם. השלישית שנמתחו אבריו. הרביעית שנזרקה בו נשמה. החמישית שעמד על רגליו. והשישית בה קרא שמות. במאמר זה נבאר עניין השעה השביעית.

והדמיון לעליונים הוא בשני פנים: האחד, בעצם חיבורו אל האשה, שהוא הדיבוק הגדול ביותר, וכמו שכתב הרשב"א (ש"ת ח"א ס) ש'על כן נבראת עצם מעצמו, להיות הדבקות בהם אמת וחזק יותר מדבקות הבן לאב ולאם שהוא מגופם. כי זה יותר, דבר שנלקח חלק ממש מאבריו. וכשם שהקב"ה ברא את העולם ומושל עליו ומשפיע עליו טובה, כך האיש שולט על האשה כדכתיב (בראשית ג, טז) 'והוא ימשל בך', ומשפיע עליה רוב טובה.

והשני, שעל ידי הזיווג עם אשתו האדם מתדמה לבוראו בדמיון הגדול ביותר - בלידת ולד, שבו ישנם שלשה שותפים (קידושין ל:), אביו ואמו, כמו שנאמר (בראשית ב, כד וברש"י) 'והיו לבשר אחד'. והקב"ה, כמו שאמרה חוה כשילדה את קין, הילד הראשון בעולם 'קניתי איש את ה' (בראשית ד, א), ופירש רש"י 'כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי הוא לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו'.

ויש לדייק הדברים בלשון המדרש (בר"י ז, ב) ששינה קצת מלשון הגמרא וכתב, 'כל שאין לו אשה אינו אדם שלם'. וכיוצא בזה איתא בזוהר הקדוש (ח"ג ז) שהזכר בלא האשה נקרא 'פגל גופא'. והיינו שאמנם גם לבדו הוא נקרא 'אדם', אלא שחסר בשלימותו, ועל ידי האשה נשלם השם 'אדם' שלו.

[ג] והנה כתב המהר"ל (תפארת ישראל פט"ז) שב'שביעית נזדווגה לו חוה. ודבר זה מדרגה נוספת, שיש לאדם זיווג, והוא השלמתו, עד שהוא אדם לגמרי, שכך אמרו 'כל [ישראל] שאין לו אשה אינו אדם'. והדבר ברור שאין האדם ישראלי נחשב אדם שלם בלא אשה. והדבר טעון ביאור שתלה הדבר בישראל, ולכאורה ההשלמה של הזיווג קיימת בכל אדם ואפילו גוי.

[א] שעה שביעית נזדווגה לו חוה. כתבו התוספות (קידושין ב:) שלשון קידושין כלפי האשה כולל שני דברים, האחד - שהאשה פורשת משאר האנשים, והשני - שמתייחדת לבעלה. ונתקיים הדבר גם בזיווג אדם הראשון, כדאיתא בגמרא (יבמות סג.) שבתחילה בא על כל בהמה וחיה ולא נתקררה דעתו, ובכך פרש מכל נקבות שבעולם, ואחר כך התייחד עם חוה והתיישרה דעתו בה.

והנה בזיווגו הושלמה קומת האדם שבו, כדכתיב (בראשית ה, ב) 'זכר ונקבה בראם וגו', ויקרא את שמם אדם, ודרשו בגמרא (שם) ש'כל אדם שאין לו אשה אינו אדם'. והדבר טעון ביאור, למה אינו נקרא אדם בלא האשה, ואיך האשה משלימה את שם האדם.

עוד יש לעיין, שבברכות הנישואין ישנן שתי ברכות על יצירת האדם: 'יוצר האדם' ואשר יצר וכו' והתקין לו ממנו בנין עדי עד בא"י יוצר האדם (כתובות ח.), ופירש רש"י ש'ברכת יוצר האדם תיקונה ליצירה ראשונה של האדם, ואינה מסדר ברכות הזיווג, שהרי עדיין לא נבראה הנקבה. ומבואר שאף ביצירה הראשונה קודם שנזדווגה לו חוה - נקרא אדם, וצ"ב.

[ב] ונראה לבאר הענין על פי מה שכתב השל"ה (בית ישראל טו: וכ"כ הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות ח"ד א טו) ששתי משמעויות יש לשם 'אדם', האחד - מלשון 'אדמה' אשר ממנה נברא, והשני - מלשון הכתוב (ישעיה יד, יד) 'אדמה לעליון'. וכתב המהרש"א (ב"ב קסד:): ש'שם אדם מונח על הממוצע בין העליונים ובין התחתונים' עיי"ש. ומעתה כך ביאור הדברים, שביצירה הראשונה נברא האדם מן האדמה, וביצירה השניה שברא לו אשה והתחבר עמה, נתחדש לו שם 'אדם' מלשון דמיון, שנדמה לעליונים.

טעם לכישת הטלית [ג] תוספת קדושה

בגליונות הקודמים ביארנו את שני הטעמים הראשונים ללבישת הטלית קטן: הראשון - לזכור חיוב עשיית המצוות. והשני - להימנע מעשיית עבירות. וכעת נבאר טעם שלישי.

כאילו לא קידשתם אותי. או אינו אומר אלא אם מקדישים אתם אותי הריני מקודש, ואם לאו איני מקודש, תלמוד לומר כי קדוש אני, בקדושתו אני בין מקדשים אותי ובין אין מקדשים אותי.

וגם כאן ודאי אינו מדבר בעצמותו יתברך ח"ו, אלא הכוונה כ"ל שיכול אם אינם מקדשים את הקב"ה אין קדושתו מתגלית בעולם, שכך ברא הקב"ה העולם, ודוגמת מה שהאריך בספר נפש החיים (ש"א) ביכולת האדם לפגום בעליונים על ידי חטאיו, ועל כן היתה הוה אמינה שגם מבטל התגלות הקדושה בעולם. ועל זה אמר שאינו כן, אלא שבאופן זה רק האדם מפסיד שאין לו חלק בקדושת ה', אבל קדושת ה' תופיע בין כך ובין כך.

מכל מקום למדנו מדברי חכמים שישנם שתי קדושות, קדושת ישראל, והקדושה העליונה המופיעה בעולם.

[ג] ומעתה יש לבאר חלוקת קדושת הציצית ועליונותה מעל קדושת כל המצוות. שעל כל המצוות נאמר שיתקדשו בקדושה התחתונה, היא קדושת ישראל, אבל כלפי הציצית הובטחו 'היייתם לאלהיכם', והיא לשון המיוחדת בתורה רק למצוה זו, והיינו שנתחדשה בזה קדושה אמצעית, שקדושתם תדבק בקדושה העליונה, והנדבק בחבירו מין במינו - חוזר וניעור ומקבל תוספת.

וזה ביאור מה שאמרו בתיקוני זוהר חדש (טו). שהלובש ציצית כאילו מתקן כורסייא לקודשא בריך הוא. וזהו גם ביאור דברי התרגום יונתן שהלובש ציצית קדוש כמלאכים המשמשים לפני ה' (וראה קידושין עב. וברש"י).

ויש להעמיק בביאור הדברים, שבכל המצוות האדם המקיימם מיוחד עצמו במעשה הפרטי הזה לעשות עבודת ה', דרך משל: המקיים את השבת - פורש ביום זה מן המלאכה ומיחד עבודת היום לה', ודבר זה קיים גם במצוות ציצית כשאר כל המצוות, שמיחד לבושו כמצוות בוראו.

אמנם תורה מצוות הציצית שאמרו עליה חכמים (מנחות מג.) שהיא כחותם העבד. נמצא שבליבשת הציצית האדם מפרסם שהוא עבד ה' בכל מעשיו, ועל כן אמרו חכמים (נדרים כה.) כי מצוות הציצית שקולה כנגד כל המצוות, כי בלבישתה מורה שעול כל המצוות מוטלות עליו. וענין זה יתבאר בעזרי' בפרטות במאמר הבא.

[א] הטעם השלישי הוא מה שאמרה תורה 'היייתם קדשים לאלהיכם', וכתב האבן עזרא שלא התגאלו בתאות הלב המטנפת הרוח המשכלת. הרי שענין הקדושה בזה הוא ביטול שלטון הלב בתאוותיו על הרוח המשכלת. ודרשו חכמים בספרי, 'רבי אומר זו קדושת ציצית, או אינו אלא קדושת כל המצוות, כשהוא אומר (ויקרא יט, ב) 'קדושים תהיו הרי קדושת כל המצוות אמורה, הא מה תלמוד לומר 'היייתם קדושים לאלהיכם' זו קדושת ציצית, מגיד שהציצית מוספת קדושה לישראל. והעתיק הדברים רבינו יונה בשערי תשובה (ש"ג כב).

והנה בענין הקדושה ישנם שני דברים: האחד - פרישות מהאחרים, כמו שדרשו (ספרא ריש קדושים) 'קדושים תהיו פרושים תהיו. והשני - הזמנה לדבר, כדכתיב (בראשית לה, כא) 'איה הקדושה, ופירש רש"י מזומנת לזנות (ראה תוס' קידושין ב:).

לפי זה 'הקדושה' היא תולדת שני הדברים הראשונים שמתעוררים מלבישת הטלית קטן. שכשפורש מהעבירות הריהו מקיים הפרישות מאחרים, וכשזוכר המצוות ומקיימם, הוא מזמין עצמו לעבודת ה'. ונמצא נוהג בעצמו קדושה שלימה, והקב"ה משלם לו שכר מעשיו מידה כנגד מידה בקדושה האלוקית, כדכתיב 'היייתם קדושים לאלוהיכם'.

אמנם בעיקר הדבר יש לעיין, מהי תוספת הקדושה שבמצוות ציצית יותר מקדושת כל המצוות.

[ב] והנה, לשון הכתוב שמדבר על קדושת שאר המצוות (ויקרא יט, ב) הוא 'קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם', ודרשו על כך חכמים (בר"צ, ב) "קדושים תהיו, יכול כמוני, תלמוד לומר 'כי קדוש אני ה' אלהיכם', קדושתו למעלה מקדושתכם".

ויש לתמוה מה היתה ההווה אמינה שיהיו ישראל כקודשא בריך הוא, לדמות הנוצר ליוצר. ונראה ביאור הדברים, ש'כמוני אין הכוונה לעצמותו יתברך, שבו אין לנו תפיסה כלל, אלא הכוונה 'כמוני' כדרך הקדושה שאני מתגלה בה בעולם, ועל זה אמר שאף בזה 'קדושתו למעלה מקדושתכם'.

ובזה יש לבאר גם מה שאמרו בתורת כהנים: "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם", לומר, אם מקדישים אתם עצמכם - מעלה אני עליכם כאילו קידשתם אותי, ואם אין אתם מקדישים עצמכם - מעלה אני עליכם

חמשה דרכים לבטל הכעס

יסוד מוסד בעבודת המידות, וכך גם במידת הכעס: עדיף למנוע את התפרצות המידה מאשר להתמודד עימה כשהיא בתוקפה. ועל כן יתרחק האדם מדברים העלולים לעורר כעסו. וכאשר נפגש בדבר שיכול לעורר כעסו, יש לו חמשה דרכים להימנע מהכעס, וכל שלא נהג באחד - יעשה את השני.

הראשון: כשיש אדם שהכעס שרוי ביניהם, ישתדל להימנע מלהיפגש עימו, ובזה יבטל האפשרות להתעוררות הכעס מחדש. וכבר כתב רבי ישראל סלנטר (ספר המכתבים ב) 'על האדם להקטין הדבר, להקל הנסיון', ואנו מתפללים 'ואל תביאני לידי נסיון'. ודבר זה כלול במה שאמרו חכמים (אבות פ"ד מ"ה) 'אל תרצה את חברך בשעת כעס', והיינו, שכאשר הכעס מתוח ביניהם אינו זמן הראוי לריצו, ועל כן לא יפגש עמו כלל.

השני: כאשר הוא מוכרח להיפגש עם אותו אדם, על זה כתב הארוחות צדיקים שלא יסתכל בפניו של האדם שכועס עליו, אלא ידבר עמו בלא ראיית פניו, ואז יברח הכעס מליבו.

השלישי: כשמדבר עימו, ישתדל למעט בדברים, ובפרט בעניינים שעוררו הכעס קודם לכן. ועל זה נאמר (משלי יז, יד) 'אלפני התגלע הריב גטוש'. והיינו שכאשר הריב כבר קיים, אלא שעדיין לא 'התגלה' (והתגלע' מלשון 'גלוי', מצודות, וראה מלב"ם שנכתב בלשון זה כאשר הגילוי בא על דבר מכוער), רצה לומר שלא פיתחו שני הצדדים הענין. אמר הכתוב 'גטוש', כדי שלא יגדל הכעס.

והרביעי: כשמדבר עימו, ידבר בקול נמוך ובנחת, כמו שכתב הארוחות צדיקים שקול נמוך מבטל הכעס. ויש בזה שתי תועלות: האחת - כלפי עצמו, כמו שכתב הארוחות צדיקים שהמגביה קולו בשעת כעסו, אז יתעורר הכעס. והשניה - כלפי חבירו, כנאמר (משלי טו, א) 'מענה רך ישיב חמה'.

והחמישי: כאשר עונה לו חבירו - ישתוק, כמו שכתב הארוחות צדיקים שהשתיקה מבטלת הכעס. ואף בזה ישנם שתי תועלות: האחת - שבשתיקתו ישקיט את כעס עצמו. והשניה - שבכך לא יעורר את כעס חבירו עליו בתשובתו.

לעילוי נשמת אבי מורי הכ"מ

ה"ר יוסף יעקב בה"ר אריה ליב גולדשטון זצ"ל

נלב"ע כ"א טבת תשפ"ו

איש ישר דרך, מתמיד בתורתו, מתבטל כביטול גמור לרבותיו, עבד את ה' בצניעות, ועולה לא נמצא בשפתיו

להנצחות ולקבלת הגליון במייל
L0527114615@gmail.com